

Література

1. Вавилов Н. И. Селекция как наука. Т.1. / Н. И. Вавилов // Теоретические основы селекции растений / за ред. Н. И. Вавилова. — М. ; Л.: Сельхозгиз, 1935. — Т. 1 : Общая селекция растений. — с. 1 — 16.
2. Талипов Н. Т. Бобовые травы в современных системах ведения культурных пастбищ / Н. Т. Талипов. — Кормопроизводство. — 2005. — №5. — с. 8–10.
3. Петриченко В. Ф., Бугайов В. Д., Антонів С. Ф. Технології вирощування бобових та злакових трав на насіння. Вінниця, 2005, 52 с.
4. Литвинова А. Б. Морфологические особенности различных сортов кле- вералугового // Активация роли молодых учёных — путь к формированию инновационного потенциала АПК: сб. мат. межд. науч.-практ. конф., посвящённой 70-летию проф., заслуж. деятеля науки РФ Гордеева А. М. Смоленск, 2009. — С. 86-89.
5. Прудников А. Д., Пискунова Н. И., Литвинова А. Б. Продуктивность и устойчивость различных сортов клевера лугового // Проблемы и перспективы развития аграрного производства: сб. мат. межд. науч. конф. Смоленск, 2007. с. 195-197.

МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИДУ *CUCUMIS SATIVUS L.*

Ищенко В.І., Дебела Я.Г.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Овочі є основним джерелом біологічно активних речовин у раціоні людини. До їх складу входять майже всі необхідні поживні речовини для активізації фізіологічних процесів, збереження високого імунітету і працездатності організму. В овочах багато вітамінів, які позитивно впливають на обмін речовин і фізіологічні функції організму. За даними Українського науково-дослідного інституту харчування, середньорічна норма споживання овочів на одну людину становить 161 кг. Найбільше використовуються в їжу помідори (39 кг), капуста білокачанна (30 кг), огірки і морква (по 15,5 кг).

До Родини Гарбузових, представники яких ростуть загалом в тропіках, відносяться важливі та добре відомі культурні рослини, поширені і в широтах з помірним кліматом. Всі овочеві рослини Гарбузових мають спільні ботанічні ознаки в будові насіння, кореня, стебла, листків, квіток та плодів. Насіння плоске, видовжене, вкрите щільною двостулковою шкіркою, яка при проростанні поділяється надвоє [3].

Огірки здавна є одним з найвідоміших видів овочів. Вони займають третє місце після капусти і помідорів. Огірок — однолітня рослина, яка росте спочатку вертикально, але потім його пагони, утворюючи вусики, починають стелитися по землі. Як і більшість представників родини Гарбузових, огірок — однодомна рослина, де утворюються на одному й тому самому пагоні і чоловічі, і жіночі квіти. Але бувають і відхилення: мають форми, які характеризуються повною дводомністю. Використовувані людиною плоди різних сортів цього виду знаходять великі відмінності: вони дуже відмінні по величині, формі, забарвленню шкірки та по стиглості. Щільна м'якоть плоду світло-зеленого кольору, в середині неї знаходиться велика кількість насіння [4].

Огірок (*Cucumis sativus L.*) — однорічна трав'яна рослина з родини Гарбузових (*Cucurbitaceae*).

Коренева система стрижнева, дуже розгалужена. Вона складається із головного кореня, досягає довжини до 1 метра, і багаточисельних бічних коренів. Фізіологічну функцію всмоктування ґрунтового розчину виконують дрібні корені, які покриті кореневими волосками. Поверхня коренів більша від поверхні листя у 75-140 разів. Коріння розташоване у верхньому горизонті ґрунту (глибина 5-25 см.). Стебло ланоподібне, повзуче, розгалужене, п'яти-

гранне, округле, борознисте з жорсткими опушеннями. Розрізняють головне стебло, яке утворює бічні пагони першого порядку, від пагонів першого порядку йдуть пагони другого порядку і т.д. Галудження стебла у огірка буває слабке, середнє, сильне і залежить від сорту, площі живлення і особливо від низьких температур вночі. За типом галудження сорти діляться на одностеблеві, сильно- (більше 8 бічних пагонів), середньо- (5-8 пагонів) і слабо- (1-4 пагони). Стебло по довжині ділиться на 4-ти групи: кущове 0,1 м., коротковиде — від 0,1 до 0,5 м., середнє — від 0,6 до 1,5 м., довговиде — від 1,5 м. і вище. По товщині вони можуть бути тонкі — менше 0,5 см і товсті — більше 0,5 см. Вкорочене стебло пов'язане з невеликим розміром зеленця, а також із скороченням періоду вегетації рослини [1, 3].

Листкорозміщення у рослин огірка почергове. Листкова пластинка цілісна, злегка лопатева і розрізняють декілька типів листкової пластинки: серцевидна, кутосерцевидна, серцевиднолопатева, п'ятилопатева і п'ятикратно розсічена. Поверхня листка гладенька і зморшкувата, краї листкової пластинки цілюкраї, городчасті або неправильнопилчасті.

Обидва боки листка також, як і стебло, як правило, опушені, але є форми без опушення. Листки по формі і розміру різні. По формі листки бувають п'ятикутноокруглі і овальні. По довжині короткі (листова пластинка до 12 см.), середні (12-15 см.), довгі (більше 15 см.). Ширина листка буває: маленька (менше 15 см.), середня (15-20 см.) і велика (більше 20 см.) [6, 22].

Рослини, більшість сортів огірка, однодомні роздільностатеві — чоловічі (тичинкові) і жіночі (маточні) квіти знаходяться на одній рослині, але є також дводомні, коли одна рослина має тільки жіночі квіти, а інші — чоловічі. Жіночі квіти розташовані по одній в пазусі листків, мають маточку з приймочкою і добре помітну нижню зав'язь. Чоловічі — зібрані в пазусі листків у суцвіття — щиток, мають 5 тичинок.

Зустрічаються рослини, які мають жіночі і двостатеві квіти або чоловічі і двостатеві квіти. Є рослини, які мають і тичинкові і маточкові, і двостатеві квіти. Для рослин характерна наявність квітів на кожному вузлі. Крім квітів у вузлі розміщується листок, брунька бічного пагона і вусик, який формується з 3-4-го листка. Жіночі квіти мають під жовтими пелюстками зав'язь. У огірка першим з'являються чоловічі квіти, які ніколи не дають плодів. Пізніше на головному стеблі з'являються жіночі квіти, але, як правило, після опилення вони рідко зав'язуються. Плоди розвиваються із запилених жіночих квіток, які формуються на головному стеблі пізніше. Частіше жіночі квіти формуються на бічних пагонах [1].

Квіти огірка мають п'ятироздільну, чашовидну або бокаловидну, густо волосисту чашечку. Віночок колесовидний, складається із 6 пелюсток, в нижній частині зрослися з чашечкою.

Чоловічі квіти мають 5 тичинок, 4 з яких попарно зрослися, а одна вільна. Жіноча квітка з нижньою зав'яззю еліпсоїдної форми трьох — і п'ятилопатевої приймочки. Пиляки безкольорові, вигнуті і відкриваються щілиною. Пилок — важкий, липкий. Переносять бджоли, оси і джмелі. Пилок не витримує яскравого освітлення і високої температури (27-30°C) [4].

Квіти огіркових рослин недовговічні. Чоловічі квіти в'януть через 1-2 дні, а жіночі 3-4 дні після їх розкриття. Вони розкриваються в 6-7годин, весь день залишаються відкритими. Опилення відбувається в ранні години. Огірок відноситься до перехреснозапилених культур [4].

Опушення буває 3 типів: просте — волоски (шипички) сидять на поверхні зав'язі; складне — волоски сидять на пузирчастих виступах; змішане — волоски прості і складної будови.

Форма зеленця буває яйцеподібна, шаровидна, веретеноподібна, еліпсоїдна, циліндрична та серповидна. При цьому особливу увагу звертають на кінець плоду біля плодоніжки. Він може бути видовженим, тупим із

збігом. Забарвлення опушення зав'язі і зеленця — біле, чорне, світло-коричнєве. Колір опушення зав'язі зв'язаний з кольором насінника. При чорному опушенні зав'язі колір насінника коричневий, жовтий, при білому опушенні зав'язі — білий і біло-зелений, але іноді зустрічають білий колір насіння і чорні шипи [2].

Поверхня плодів — зеленців різна: гладенька, дрібногорбкувата, великогорбкувата. Також сорти огірка різняться по малюнку плоду-зеленця.

Плід огірка з 3-5 насіннєвими камерами. Різні сорти мають плоди різної форми, розміри, опушеність, забарвлення, малюнок і інші ознаки. В плоді знаходиться 100-400 шт. насінин. Довжина плоду 5-7 см., забарвлення зеленця від молочно-білого до зелених відтінків, а маса від 4 до 300г. Дуже короткими вважають плід довжиною менше 5 см., короткими 5-10 см., середнім — від 11-20 см., довгим — 21-30 см., дуже довгим — більше 30 см. По масі плоди діляться на дуже дрібні — менше 50г., дрібні — 50-100 г., середні — 101-200г., великі — 201-400г., дуже великі — більше 400г. Плід огірка називають насінником. У насінника колір буває білий, біло-зелений, жовтий, оранжево-жовтий, коричневий. Насінники можуть бути без сітки, з дрібними елементами сітки, з великоклітчастою і дрібноклітчастою сіткою. На насінниках світлого кольору сітки не буває [3].

Насіння огірка довгоовальної або коротко-еліптичної форми, білого кольору з жовтуватим відтінком, масою 16-35 г. Вони мають високу здібність зберігати схожість 7-8, а іноді 10 років, але кращий врожай дають рослини, вирощувані із 2-3-річних насінин, а також із свіжих в умовах їх повного досягання. Зберігають насіння в сухому прохолодному приміщенні в паперових кульках або скляній посуді [4].

В результаті аналізу літературних джерел вивчені морфологічні особливості виду *Cucumis sativus* L. та його сортів довжина, товщина і виткість стебла, форма, розмір, забарвлення листка, форма поверхня зав'язі, забарвлення, рисунок, форма, розмір, поперечний переріз плоду-зеленця, забарвлення, сітка насінника.

Встановлено, що вид *Cucumis sativus* L. — це однорічна трав'яна рослина з родини Гарбузових (*Cucurbitaceae*). Коренева система стрижнева, стебло ліаноподібне, повзуче, розгалужене, п'ятигранне, листкорозміщення у рослин огірка почергове. Рослини, більшість сортів огірка, однодомні роздільностатеві — чоловічі (тичинкові) і жіночі (маточні) квіти знаходяться на одній рослині, але є також дводомні. Квіти огірка мають п'ятироздільну, чашовидну або бокаловидну, густо волосисту чашечку. Віночок колесовидний, складається із 6 пелюсток, в нижній частині зрослися з чашечкою. Форма зеленця буває яйцеподібна, шаровидна, веретеноподібна, еліпсоїдна, циліндрична та серповидна.

Література

1. Білецький П.М. Овочівництво [Текст] : Підручники для учнів с.-г. технікумів / П. М. Білецький. — 3-є вид. перероб. і доп. — К. : Держсільгоспвидав УРСР, 1963. — 460 с. : іл.
2. Горбатенко Е.М. Огород у дома. Практика. Руководство [Текст] / Горбатенко Е.М. — Таврія, 1987 — 144с.
3. Токар Л.О. Овочівництво [Текст] / Л. О. Токар. — К. : Рад. шк., 1959. — 383 с.
4. Шуин К. А. 70 видів овощей на городе [Текст] / К. А. Шуин. — 2-е изд. перераб. і доп. — Минск : Урожай, 1985. — 175 с.